

AB ÇİFTLİK MUHASEBE VERİ AĞI SİSTEMİ

(Veri Toplama ve Analiz Yöntemi)

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

İçindekiler

Önsöz	9

Birinci Bölüm

1. Giriş	11

İkinci Bölüm

2. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası	15
2.1 Avrupa Birliğinin Oluşum Süreci	15
2.2. Avrupa'da Ortak Bir Tarım Politikası Arayışları	16
2.3. Ortak Tarım Politikasının Amaçları.....	17
2.4. Ortak Tarım Politikasının İlkeleri	18
2.4.1. Tek Pazar İlkesi	19
2.4.2. Topluluk Tercih İlkesi	19
2.4.3. Ortak Mali Sorumluluk İlkesi.....	19
2.5. Ortak Tarım Politikası Amaçlarında Değişim	20

Üçüncü Bölüm

3. AB Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA)	25
3.1. Kavramsal Olarak Çiftlik Muhasebe Veri Ağı.....	27
3.2. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sisteminin Oluşturulma Gerekçesi.....	28
3.3. ÇMVA Verilerinin Kullanım Alanları ve Temel Kullanıcılar.....	29
3.4. ÇMVA Sisteminin Diğer Birlik Tarımsal Veri Sistemlerinden Farkı....	31
3.5. ÇMVA Veri Toplama Sistemi.....	32
3.5.1. Tarım İşletmeleri	33
3.5.2. Muhasebe Ofisleri	34
3.5.3. Bölgesel Bürolar (Komiteler).....	34
3.5.4. İrtibat Büroları.....	35
3.5.5. Avrupa Komisyonu	37

Dördüncü Bölüm

4. Veri Toplanacak İşletmelerin Seçimi	39
4.1. Veri Toplanacak İşletmelerin Seçiminde Uygulanan Yöntem.....	39
4.1.1. Ana Kitle	42
4.1.1.1. Ana Kitle Alanından Gözlem Alanının Belirlenmesi.....	42

4.1.1.2. Arazi Kriterine Göre Gözlem Alanının Belirlenmesi.....	43
4.1.1.3. Ticari Tarım İşletme Kriterine Göre Gözlem Alanının Belirlenmesi.....	43
4.1.1.4. Ekonomik Büyüklük Ünitesi.....	45
4.1.1.5. Standart Brüt Kar Kriterine Göre Ekonomik Büyüklüğün Tespiti.....	46
4.1.1.6. Standart Çıktı Kriterine Göre Ekonomik Büyüklüğün Tespiti..	48
4.1.2. Gözlem Alanından Örnek İşletmelerin Seçimi.....	55
4.1.3. Gözlem Alanının Tabakalandırılması.....	55
4.1.3.1. Gözlem Alanının Bölgelere Göre Tabakalandırılması	56
4.1.3.2. Gözlem Alanındaki Tarım İşletmelerinin, İşletme Tiplerine Göre Tabakalandırılması	58
4.1.3.3. Gözlem Alanındaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Büyüklük Sınıflarına Göre Tabakalandırılması.....	63
4.1.4. Diğer Gelir Getirici Faaliyetlere Göre Tarım İşletmelerinin Sınıflandırılması	67
4.1.5. Gözlem Alanı ve Gözlem Alanının Hücreler Matrisi Olarak Gösterilmesi	71
4.1.6. Optimal Örnek Büyüklüğünün Belirlenmesi.....	73
4.1.7. Tesadüfi Örnekleme Kapsamı.....	73
4.1.8. Seçim Planı.....	74
4.1.9. Ağırlık Sistemi.....	77
4.1.10. Hücrelerin Birleştirilmesi	79

Beşinci Bölüm

5. Veri Toplama Yaklaşımı.....	81
5.1. Tarım İşletmelerinden Verilerin Toplanması.....	81
5.2. Verilerin Toplanmasında Temel Prensipler.....	82
5.2.1. Gönüllülük.....	82
5.2.2. Toplanan Verilerin Gizliliği	82
5.3. Veri Toplamada Zaman Periyodu.....	84
5.4. Tarım İşletmesi Düzeyinde Veri Toplama.....	86

Altıncı Bölüm

6. Verilerin Kontrolü ve Yayınlanması.....	89
6.1. İrtibat Büroları Tarafından Uygulanan Veri Kontrolü.....	90
6.2. Komisyon Tarafından Uygulanan Veri Kontrolü.....	91
6.2.1. Bireysel Tarım İşletmeleri Düzeyinde Kalite Kontrolü	91
6.2.1.1. Tutarlılık Testleri.....	91
6.2.1.2. Homojenlik Testleri	94
6.2.2. Toplu Düzeyde Veri Kontrolü.....	94

6.2.2.1. Süreklilik Testleri	95
6.3. Veri Düzeltme Süreci.....	96
6.4. ÇMVA Kamu Veri Bankası.....	97
6.5. Ad-Hoc Analizi.....	98

Yedinci Bölüm

7. Veri Kayıt Planı	99
7.1. ÇMVA Kayıt Planı İle İlgili Genel Kurallar	100
7.2. Veri Toplama Tablolarındaki Değişkenlere İlişkin Tanım ve Açıklamalar	103
7.2.1. Tablo A: Genel Bilgi Değişkenleri ve Tanımları.....	103
7.2.2. Tablo B: İşletme Arazisi Mülkiyet Tipi Değişken ve Tanımları	109
7.2.3. Tablo C: İşgücü Kayıtları Değişken ve Tanımları	111
7.2.3.1. Ücret Ödenmeyen Daimi İşgücü	112
7.2.3.2. Ücret Ödenmeyen Geçici İşgücü.....	114
7.2.3.3. Ücret Ödenen Daimi İşgücü.....	114
7.2.3.4. Ücret Ödenen Geçici İşgücü.....	114
7.2.3.5. Tablo C'de İşgücü Kayıtları İle İlgili Sütunlar	114
7.2.4. Tablo D: Hayvan Sayısı ve Değeri Değişken ve Tanımları.....	117
7.2.5. Tablo E: Hayvan Alış ve Satış Kayıtları Değişken ve Tanımları.....	122
7.2.6. Tablo F: Masraf Kayıtları Değişken ve Tanımları	123
7.2.6.1. İşgücü ve Makine Masrafları	125
7.2.6.2. Hayvansal Üretim Özel Masrafları.....	128
7.2.6.3. Bitkisel Üretim Özel Masrafları	130
7.2.6.4. Genel İşletme Masrafları.....	131
7.2.6.5. Arazi ve Bina Masrafları.....	133
7.2.6.6. Ödenen Faizler	133
7.2.7. Tablo G: Arazi ve Binalar, Demirbaş ve Döner Sermaye Kayıt Değişken ve Tanımları	134
7.2.7.1. Tablo G'de Doldurulacak Sütunlar İle İlgili Temel Kurallar....	137
7.2.8. Tablo H: Borçlar Kayıt Değişken ve Tanımları	140
7.2.9. Tablo I: Katma Değer Vergisi Değişken ve Tanımları	141
7.2.10. Tablo J: Hibe-Destek Değişken ve Tanımları	142
7.2.11. Tablo K: Üretim Kayıtları Değişken ve Tanımları (Hayvansal Üretim Hariç)	146
7.2.11.1. Bitkisel Üretim Kayıtları	147
7.2.11.2. Hayvansal Üretim Kayıtları.....	154
7.2.11.3. Orman Ürünleri Kayıtları.....	154
7.2.11.4. Diğer gelirler	155
7.2.11.5. Tablo K'da Yer Alan Sütunlar.....	156
7.2.12. Tablo L: Kotalar ve Diğer Haklar Değişken ve Tanımları.....	160

7.2.13. Tablo M: Direkt Ödeme Değişken ve Tanımları.....	162
7.2.13.1. Tablo M'de Yer Alan Sütunlar İle İlgili Açıklamalar.....	166
7.2.14. Tablo N: Hayvan Alım Satım Değişken ve Tanımları.....	167
7.2.14.1. Tablo N'de Yer Alan Sütunlar İle İlgili Açıklamalar.....	167

Sekizinci Bölüm

8. Hesap Planı.....	169
8.1. ÇMVA Hesap Planı.....	169
8.1.1. Örnek ve Popülasyon Hesap Kalemleri.....	175
8.1.2. Yapısal Durum ve Verim İle İlgili Hesap Kalemleri.....	176
8.1.3. Çıktı Hesap Kalemleri.....	179
8.1.4. Masraf Hesap Kalemleri.....	183
8.1.5. Destek Hesap Kalemleri.....	185
8.1.6. Destekler ve Vergi Dengesi Hesap Kalemleri.....	187
8.1.7. Gelir Hesap Kalemleri.....	188
8.1.8. Bilanço Hesap Kalemleri.....	189
8.1.9. Finansal Göstergeler Hesap Kalemleri.....	190

Dokuzuncu Bölüm

9. Standart Sonuç Tabloları.....	193
9.1. Yapısal Durum Tablosu.....	195
9.2. Çıktı Tablosu.....	195
9.2.1. Bitkisel Üretim Çıktısı.....	198
9.2.2. Hayvansal Üretim Çıktısı.....	199
9.2.3. Diğer Çıktılar.....	201
9.3. Masraflar Tablosu.....	202
9.3.1. Ara Tüketim Masrafları.....	203
9.3.1.1. Özel Masraflar.....	205
9.3.1.2. Genel İşletme Masrafları.....	207
9.3.2. Amortisman Masrafları.....	209
9.3.3. Dışsal Faktör Masrafları.....	211
9.4. Cari Destek ve Vergi Dengesi Tablosu.....	212
9.5. Yatırım Destek ve Vergi Dengesi Tablosu.....	213
9.6. Gelir Tablosu.....	213
9.6.1. Brüt İşletme Geliri.....	214
9.6.2. İşletme Net Katma Değeri.....	216
9.6.3. İşletme Aile Geliri.....	217
9.6.4. Bilanço.....	218
9.6.5. Finansal Yapı.....	220
9.6.5.1. Öz Sermaye Değişimi.....	220
9.6.5.2. Nakit Akışı.....	222

Kaynaklar.....	229

Önsöz

Küreselleşen dünyada, değişik ekonomik sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, günümüz koşullarında daha kompleks piyasa yapısı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Ortaya çıkan çok değişkenli bu piyasa koşullarında, işletmelerin amaçlarını gerçekleştirip, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için, bir taraftan işletmede yapılan faaliyetler ve diğer taraftan işletme dışında ulusal ve uluslararası piyasalarda ortaya çıkan değişmeler ile ilgili veri kaynaklarına olan gereksinim her geçen gün artmaktadır. Aynı şekilde, ülkelerin büyüme ve kalkınma politikaları doğrultusunda, sektörel politikaları yapılandırmak bakımından, özellikle günümüzde girdi-çıkıtı analizlerine dayalı karar alma modellerinden yararlanmanın politika etkinliğini artırması, sektörler ile ilgili veri kaynaklarına olan ihtiyacı makro düzeyde de artırmış bulunmaktadır.

Mikro ve makro düzeyde verilere dayalı karar alma modellerinden yararlanma geleneğinin ülkeler itibariyle farklılaştığı bilinmektedir. Özellikle veri kaynakları oluşturma ve bu verilere dayalı karar alma geleneğinin gelişmiş ülkelerde ileri düzeyde olduğu, gelişmekte olan ülkelerde ise ülkenin gelişme aşaması ve insan kaynaklarının eğitim düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak gelişim içinde olduğu söylenebilir.

AB'nin kurulmasından sonra oluşturulan Ortak Tarım Politikası kapsamında, tarım sektörüne yönelik yapılan destekler, Birlik bütçesinin büyük bir bölümünü oluşturmuştur. Sektöre tahsis edilen kaynakları etkin kullanmak ve diğer taraftan etkin politikalar oluşturmak amacıyla, Birlik düzeyinde tarım sektörünün yapısını ortaya koyacak bir muhasebe sistemi olarak Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi geliştirilmiştir.

Diğer muhasebe sistemlerinden farklı kayıt yöntemi, hesap planı ve standart sonuçlar seti olan bu muhasebe sistemi, Türkiye’de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, Birliğe adaylık süreci kapsamında uygulamaya konulmuştur. ÇMVA, yine özellikle son yıllarda üniversitelerde ders olarak da okutulmaktadır. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda da 2006 yılından bu yana, bu muhasebe sistemi lisansüstü ders olarak verilmektedir. Geçen bu süre zarfında oluşturduğumuz dokümanların kitap haline getirilmesinin ilgili paydaşlara faydalı olacağı ve literatür katkısı sağlayacağı inancındayım.

Kitaptaki konuların açıklanmasında, AB Tarım ve Kırsal Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan ÇMVA ile ilgili dokümanlar ve web sitesinde yer alan bilgilerden büyük oranda yararlanılmıştır. AB Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminde uygulanan yöntemler, tarım sektöründe ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda sürekli revize edilmektedir. Bu nedenle kitaptaki konular ile ilgili olarak konu uzmanlarının katkı ve eleştirileri bu çalışmanın daha ileri düzeye taşınmasını sağlayacaktır.

Konya, 2017
Prof. Dr. Yusuf ÇELİK